

Tomaž Grušovnik, Reingard Spannring in Karen Lykke Syse (ur.)

**ENVIRONMENTAL AND ANIMAL ABUSE DENIAL:
AVERTING OUR GAZE**
Lexington Books, 2021

V začetku leta je v angleščini izšla znanstvena monografija o vseprisotnosti (zanikanja) človeških zlorab okolja in živali, ki so jo uredili Tomaž Grušovnik s Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem, Reingard Spannring z Inštituta za izobraževanje Univerze v Innsbrucku in Karen Lykke Syse iz Centra za razvoj in okolje Univerze v Oslu. V njej so v 12 poglavjih skozi raznolike teoretične okvire obravnavane teme, ki jim je v antropoceni dobi in antropocentrični družbi smiselno nameniti več pozornosti.

Skupna točka vseh prispevkov monografije je obravnava *zanikanja* kot družbenega, kulturnega in psihološkega mehanizma, ki pomaga posameznikom in družbi ohraniti trenutne življenjske navade, kljub jasnosti o njihovih katastrofalnih posledicah za okolje in živali. Tako so obravnavani različni mehanizmi in oblike zanikanja ter njegovi vzroki in posledice z vidika različnih znanstvenih disciplin – psihologije, sociologije, filozofije, antropologije, zgodovine, ekonomije, ekologije, etologije (veda o vedenju živali) in prava.

Prispevki razkrivajo globoko zakoreninjeno zanikanje človeških zlorab okolja in (nečloveških) živali v družbi. Tako pri podnebnih in okoljskih spremembah kot pri našem odnosu do živali obstaja implicitno zanikanje, s katerim se zanemarjajo podatki, ki bi bili lahko pretirano ogrožajoči za naše pojmovanje nas samih in sveta, to pa vodi v kolektivno ignoranco problemov, ki se jih velika večina ljudi sicer zaveda, a jih ne motijo tako zelo, da bi glede njih dejansko nekaj ukrenili. Tako ni nujno problem pomanjkanje informacij o posledicah našega ravnanja, ampak percepcija teh informacij kot ne dovolj problematičnih, da bi ob njih čutili moralno potrebo po delovanju v nasprotni smeri.

Pomembni dejavniki individualnega zanikanja so pretekle izkušnje in osebna identiteta. Spoznanje, da je naš način bivanja lahko netrajnosten in zato nezaželen, je pogosto lažje zanikati kot pa takšne prakse dejansko spremeniti. To pa ustvarja začarani krog, saj je oseba v zanikanju motivirana, da takšna tudi ostane, ker je ohranjanje osebnih prepričanj čustveno izpolnjujoče, obenem pa to še pogloblja osebna prepričanja ob obravnavi novih informacij skozi tako izkrivljeno subjektivno lečo. Zanikanje s tem pripomore k ohranjanju obstoječe osebne identitete in izogibanju čustvenemu distresu ob kognitivni disonanci med osebnimi prepričanji in nekaterimi z njimi neskladnimi podatki. Poleg individualnega pa je prav tako razširjeno kolektivno zanikanje, ki zagotavlja, da neprijetne informacije

niso preveč moteče za obstoječe družbene sisteme in načine (so)bivanja, hkrati pa pripomore k reprodukciji dominantnih ideologij ter obstoječih razmerij moči v politiki in gospodarstvu.

Pomemben prispevek monografije je v temeljiti kritični obravnavi človeškega odnosa do ostalih živali, saj ta tema v razpravah o okoljskih izzivih pogosto ostane zanemarjena. Obravnava zlorab živali ne zajema le tega, ali te končajo na naših krožnikih ali ne, ampak tudi, kakšen je naš odnos do njih že pred tem in zakaj nas to očitno pretirano ne gane. Kot poudarja filozof Craig Taylor v petem poglavju, se tu postavlja vprašanje, katera je torej ta razlika med nami in drugimi živalmi, ki nam daje pravico, da zanemarjamo njihovo subjektivnost in delamo z njimi v skladu z lastnimi potrebami in željami. Oz. če menimo, da so določena vedenja neprimerna v odnosu do človeka, zakaj so primerna v odnosu do drugih živali? In, dodatno, zakaj določena vedenja niso primerna v odnosu do določenih živali (npr. hišnih ljubljencev), če pa so sprejemljiva v odnosu do drugih (prav tako razvitih) živali? V našem odnosu do (nečloveških) živali pa se zrcali tudi naš odnos do okolja, ob tem da naše ravnanje z živalmi (masovna živinoreja) že tako ali tako škoduje okolju in povečuje toplogredne izpuste, zmanjšuje biotsko raznovrstnost ter onesnažuje zemljo, zrak in vodo, po vsej verjetnosti pa je tudi sprožilo nastanek aktualnega koronavirusa SARS-CoV-2. S takšnim odnosom torej škodujemo tako okolju in živalim kot tudi sami sebi.

Posebna vrednost monografije je gotovo tudi v interdisciplinarnem pogledu na proučevani pojav zlorab in njihovo zanikanje. Tako npr. z vidika (socialne) psihologije Susanne Stoll-Kleemann v prvem poglavju zanikanje uničevanja okolja poveže s Kohlbergovimi stopnjami moralnega presojanja in trdi, da večina ljudi ne doseže pokonvencionalne usmerjenosti v moralnem presojanju, kjer bi resnično delovali v skladu s svojimi etičnimi načeli, ampak ostane pri konvencionalni usmerjenosti, kjer se ravna predvsem v skladu z družbenimi normami, te pa so (zaenkrat) preveč potrošniško usmerjene, da bi lahko odvrčale od visokoogljičnega vedenja. Ob tem imajo pomembno vlogo obrambni psihosocialni mehanizmi, ki odvrčajo od soočanja s kognitivno disonanco, kot so različne strategije racionalizacije našega ravnanja, prenašanje odgovornosti na druge, opravičujoče primerjave (v smislu »oni ravnao še slabše«) ali miselno popačenje resničnih posledic naših dejanj.

V nadaljnjih poglavjih monografije so predstavljeni še zanimivi uvidi drugih znanosti. S sociološkega vidika je npr. obravnavano ohranjanje zanikanja tako na individualni kot na kolektivni ravni – v šolskem, gospodarskem in pravnem sistemu. Naša samoumevna upravičenost do avtoritarnega vladanja okolju gre ob tem z roko v roki s kolektivnim zanikanjem zlasti tega, da od rasti odvisno gospodarstvo ni okoljsko vzdržno. Filozofski vpogledi ponujajo dokaze o obstoju moralnosti tudi pri (nečloveških) živalih in prikazujejo distanciranje človeka od ostalih živali (in njihovega ubijanja za naše potrebe) kot obrambni mehanizem za zastiranje lastne umrljivosti. Etološki prispevek obravnava šimpanze in predstavlja obstoj njihovih individualnih osebnosti in biografij ter na podlagi dveh odmevnih eksperimentov iz leta 2017 argumentira obstoj teorije uma pri njih (razumevanje

obstoja mentalnih stanj drugih, kar omogoča empatijo), čeprav se je to do zdaj v splošnem pripisovalo zgolj ljudem in čeprav je od 80. let več eksperimentov, v katerih so na teorijo uma gledali bolj antropocentrično, to tezo ovrglo.

Monografija ponuja tudi antropološke vpoglede v samoumevnost paradigme neskončne rasti in porabe, ozke človeške poglede na živali in posledično njihovo kruto obravnavo na primeru norveške industrije lososov ter, prav tako na primeru Norveške, zgodovinski pogled na postopno umikanje procesa proizvodnje mesa iz javnega življenja po letu 1950, predvsem na disociacijo njegovega nakupa od njegove proizvodnje ter s tem disociacijo mesa od živali. Predstavljene so tudi ugotovitve iz (politične) ekonomije o zelo razsežnem lobiranju in marketingu (tudi na ravni EU), ki spodbuja zanikanje človeškega škodovanja okolju in popredmetenja živali ter vzpostavlja kolektivno mišljenje normalizacije obstoječega stanja. V ta namen se uporablja celo »astroturfing« (predstavljanje lažnega javnega mnenja), velike investicije v oblikovanje javnega mnenja pa se kapitalizmu ubijanja obrestujejo s še večjimi dobički.

Z ekološkega vidika je ovrednoten »tehno-eko-optimizem«, kot Helen Kopnina, Joe Gray, Haydn Washington in John Picolo v devetem poglavju poimenujejo verjetje v rešitev okoljevarstvenih izzivov s tehnologijo. Takšne poglede označijo za antropocentrične, okoljsko škodljive in izhajajoče iz patološke navezanosti sodobnih industrializiranih družb na gospodarski razvoj, zaradi česar sami raje predlagajo sledenje ekocentrizmu in ekorealizmu, temelječima na okoljski etiki, ki okolje in živali obravnava ločeno od njihove instrumentalne vrednosti za človeka. S prepletom sociološkega in etološkega vidika sta na primeru konjev predstavljena tudi specizem (diskriminacija na podlagi vrste) in popredmetenje živali v družboslovni literaturi kot načinu reprodukcije obstoječega odnosa človeka do drugih živali. Monografijo zaključuje pravna analiza hitro rastočega področja živalskega prava, ki temelji na okoljskem pravu, pravu človekovih pravic in etiki.

Zlorabe okolja in živali ter njihovo zanikanje so v monografiji obravnavani z vidika različnih znanstvenih disciplin, gotovo pa je tu prostor tudi za andragogiko. Tako bi lahko spodbudili, kot v tej številki Andragoških spoznanj na primeru umetnostne instalacije opisujeta avtorici Spring in Clover, zadrževanje pozornosti učečih se odraslih na perečih problemih z namenom razkrivanja trenj med pojmovanji in realnostjo, po razkritju katerih je težko »odvrniti naš pogled« od uničenja, ki ga povzroča naša vrsta.

Tadej Košmerl